

สิทธิมนุษยชนกับรัฐธรรมนูญไทย

บทนำ

ประเทศไทยในปี 2553 เผชิญกับความรุนแรงทางการเมืองครั้งใหญ่จากการเผชิญหน้ากันระหว่างรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) หรือที่รู้จักกันในชื่อ “คนเสื้อแดง” โดยมีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 91 คน และบาดเจ็บอีกมากกว่า 2,000 คน เมื่อรัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้เข้ามาบริหารประเทศหลังจากการประกาศยุบสภาของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ก็ได้ใช้การเมืองแทรกแซงความพยายามที่จะเอาผิดกับผู้ที่รับผิดชอบต่อความรุนแรงทางการเมืองเมื่อปี 2553 ซึ่ง แบรด อัดัมส์ ผู้อำนวยการแผนกเอเชียของฮิวแมนไรท์ วอทช์ กล่าวว่า¹ “รัฐบาลของนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร ตอบสนองต่อเหตุรุนแรงเมื่อปี 2553 ลักษณะที่ซ้ำรอยเดียวกับรัฐบาลที่แล้ว นั่นคือ การแสวงหา ‘ความยุติธรรมของผู้ชนะ’”

ทั้งรัฐบาลของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และรัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ไม่ได้พยายามดำเนินการด้วยความเป็นกลางในการจัดการกับความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ตั้งข้อหาความผิดทางอาญาที่ร้ายแรงกับแกนนำ และแนวร่วมของ นปช. หลายคน แต่ไม่ได้ตั้งข้อหาใดๆ กับเจ้าหน้าที่ทหารที่เกี่ยวข้องกับเหตุรุนแรง ส่วนรัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ซึ่งมี นปช. หนุนหลังนั้นก็ใช้วิธีการที่เข้าข้างคู่กรณีฝ่ายสนับสนุนตนเอง โดยมุ่งการสอบสวนทางอาญาไปที่การดำเนินคดีกับนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และนายสุเทพ เทือกสุบรรณ รองนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น จากกรณีที่อนุญาตให้ทหารใช้กระสุนจริงและใช้กำลังถึงขั้นที่ทำให้เสียชีวิต แต่กลับไม่ให้ความสำคัญกับความรุนแรงที่เกิดจากการกระทำของ “ชายชุดดำ” ที่มีความเชื่อมโยงกับ นปช. และในขณะที่ปลายปี พ.ศ.2554 รัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้ให้เจ้าหน้าที่เข้าสลายการชุมนุมของกลุ่มองค์กรพิทักษ์สยาม ที่นำโดยพลเอกบุญเลิศ แก้วประสิทธิ์ และแนวร่วม ในวันที่ 24 พฤศจิกายน 2554 ก็ได้มีการดำเนินการเพื่อที่จะเอาผิดต่อเจ้าหน้าที่ที่ทำการปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมด้วยความรุนแรงและมีผู้บาดเจ็บจำนวนมากเลย “การที่ประเทศไทยจะกอบกู้ความน่าเชื่อถือกลับมาได้นั้น ผู้นำประเทศจำเป็นต้องแสดงความมุ่งมั่นที่จะจัดการกับปัญหาที่ร้ายแรงเรื่องนี้อย่างไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และต้องเคารพหลักนิติธรรม”

สภาพของการเมืองไทยในระยะช่วงกว่า 10 ปีที่ผ่านมา ไม่ว่ารัฐบาลใดที่เข้ามาบริหารประเทศมักจะใช้อำนาจในการจัดการปัญหาโดยการเร่งดำเนินคดีกับฝ่ายตรงข้ามและพยายามให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายตน ประชาชนผู้ถูกละเมิดซึ่งใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญกับถูกเพิกเฉยต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น ปัญหาที่ตามมาและดูเหมือนจะหาข้อยุติไม่ได้ในการถกเถียงกันระหว่างภาครัฐกับ

ประชาชน ก็คือปัญหาเรื่องของสิทธิมนุษยชนกับความมั่นคงของชาติว่าอย่างไหนสำคัญกว่ากัน โดยฝ่ายรัฐมองว่าหากมีสิทธิมนุษยชนมากเท่าใดก็ย่อมที่จะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติมากขึ้น

---

¹ ประเทศไทย:ความท้าทายด้านสิทธิมนุษยชนยังไม่ได้รับการแก้ไข จาก <http://www.hrw.org/de/node/113209>

เท่านั้น จึงมีความพยายามที่จะหามาตรการมาจำกัดสิทธิ รวมถึงการใช้กฎหมายที่มีบทบัญญัติละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่เสมอ จึงมีคำถามที่พูดกันบ่อยๆ ว่า สิทธิมนุษยชนมีอยู่จริงหรือไม่ในสังคมไทย

แนวคิด ทฤษฎีและความหมาย ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีมานานแล้วตั้งแต่ในสมัยกรีก หรือสมัยโรมันก็ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลสืบเนื่องกันเรื่อยมา แต่เดิมความคิดดังกล่าวได้นำไปทางจำกัดอำนาจของกษัตริย์หรือผู้มีอำนาจปกครองที่เห็นว่ามีมากเกินไป ดังนั้น คำว่า สิทธิของบุคคล จึงได้กลายเป็นคำขวัญที่ใช้อ้างเพื่อต่อสู้กับความอยุติธรรมจากกษัตริย์หรือผู้มีอำนาจปกครอง กระทั่งทำให้เกิดความพยายามที่กำหนดสิทธิต่าง ๆ ซึ่งบุคคลต้องการได้รับจากรัฐในฐานะที่พวกเขาเป็นมนุษย์ไว้เป็นมาตรฐานเดียวกัน¹ แนวคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติและสิทธิธรรมชาตินี้มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดความคิดคุ้มครองสิทธิของบุคคลและทำให้มีการร่างเอกสารรับรองสิทธิที่สำคัญหลายฉบับรวมทั้งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในเวลาต่อมา

แนวคิดและหลักการสิทธิมนุษยชน

1. แนวคิดและความหมายสิทธิมนุษยชน

เฮราลิตัส (Heralitus) นักปราชญ์ชาวกรีก กล่าวถึงกฎหมายธรรมชาติว่าเป็นกฎหมายที่มีได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มีไว้เพื่อมิให้โลกต้องเกิดความวุ่นวาย ภายใต้หลักการที่ว่าทุกสิ่งเกิดขึ้นตามที่ควรเป็นเช่นนั้น

เพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) เป็นนักปราชญ์รุ่นแรกๆ ที่คำนึงถึงกฎหมายตามธรรมชาติว่าเป็นเสมือนวินัย ซึ่งมนุษย์จะต้องประพฤติตนให้สอดคล้องกับสิ่งนี้เพื่อที่จะได้ตระหนักถึงคุณความดีส่วนตัวและคุณความดีทั่วไป

ซีเซโร (Marcus Tullius Cicero) กล่าวว่า มีกฎหมายที่แท้จริง มีเหตุผลที่ถูกต้องซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติอันไม่อาจเปลี่ยนแปลงไปได้และมีอยู่ชั่วนิรันดร์

แนวความคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาติและสิทธิธรรมชาตินี้ได้ถ่ายทอดจากบรรดานักปราชญ์ไปสู่ผู้ปกครองเมืองและประชาชนทั่วไปจนทำให้เกิดปฏิกิริยาทางการเมืองเพื่อต่อต้านและจำกัดอำนาจของกษัตริย์และผู้มีอำนาจปกครองสำคัญหลายครั้ง และแต่ละครั้งก็ได้มีการจัดทำเอกสารรับรองสิทธิของบุคคลให้เป็นที่แน่ชัด อาทิ การจัดทำกฎหมายบัตรแมกนาคาร์ตา การประกาศอิสรภาพของมลรัฐอาณานิคมในทวีปอเมริกา การปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 หรือศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นต้น²

คำว่า สิทธิมนุษยชน ในอดีตไม่เป็นที่แพร่หลายจนกระทั่งมีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติแล้วจึงได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายทั้งในระดับภูมิภาคและในระดับนานาชาติ ซึ่งในกฎบัตรสหประชาชาติได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้หลายแห่ง เช่น ในอารัมภบท มีข้อความที่กล่าวถึงความมุ่งหมายของสหประชาชาติไว้ว่า³

¹ กุลพล พลวัน. พัฒนาการสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2538, หน้า 25.

² เฟ็งอ้อ. หน้า 28-30.

³ United Nation Organization. 2012. The Universal Declaration of Human Rights. Retrieved on 5 June, 2012 from (<http://www.un.org/en/documents/udhr/>)

“เพื่อเป็นการยืนยันความเชื่อในสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ในศักดิ์ศรี และคุณค่าของมนุษยชาติ To Reaffirm Faith in Fundamental Human Rights, in the Dignity and Worth of the Human Person...”

ในตำราฎบัตรสหประชาชาติได้เพียงกล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้ในที่ต่าง ๆ แต่ไม่ได้มีค่านิยามหรือคำอธิบายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแต่อย่างใด

ในทางวิชาการมักไม่มีการให้คำนิยามความหมายของสิทธิมนุษยชน นอกจากมีการพยายามอธิบายคำปรารภของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ที่ว่า “โดยที่การยอมรับนับถือเกียรติศักดิ์ประจำตัวและสิทธิเท่าเทียมกันและโอนมิได้ของบรรดาสมาชิกทั้งหลายแห่งครอบครัวมนุษยชนเป็นหลักการพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพโลก” นั้น หมายถึงสิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์ทุกคน เพราะมนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรี มีเกียรติศักดิ์ประจำตัว สิทธิมนุษยชนไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ แต่นักปฏิบัติการสิทธิมนุษยชนให้คำอธิบายว่า เราเรียกสิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นคน ซึ่งทำให้คนๆ นั้นมีชีวิตอยู่รอดได้อย่างมีความเหมาะสมแก่ความเป็นคนและสามารถมีการพัฒนาตนเองได้ ว่า คือ “สิทธิมนุษยชน” เมื่อนำคำอธิบายทั้ง 2 ประการมาประกอบกัน ก็สามารถเข้าใจได้ว่าสิทธิมนุษยชน คือ สิ่งจำเป็นสำหรับคนทุกคนที่ต้องได้รับในฐานะที่เป็นคน เพื่อทำให้คนๆ นั้นมีชีวิตอยู่รอดได้และมีการพัฒนา สิทธิมนุษยชน จึงมี 2 ระดับ⁴

2. ขอบเขตของสิทธิมนุษยชน

เมื่อพูดถึงสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีความหมายกว้างกว่า “สิทธิ” ตามกฎหมาย นักกฎหมายโดยทั่วไป มักอธิบายว่า “สิทธิ” คือประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมาย ในขอบเขตที่แคบ ในแง่ที่ว่าคนจะมีสิทธิได้ ต้องมีกฎหมายรับรองไว้เท่านั้น ถ้ากฎหมายไม่เขียนรับรองไว้ย่อมไม่มีสิทธิ หรือไม่ได้รับสิทธิ แต่ในแง่ของ “สิทธิมนุษยชน” นั้น ขอบเขตของสิทธิมนุษยชนกว้างกว่าสิ่งที่กฎหมายรับรอง สิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองทั่วโลก ว่าเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อมนุษย์นั้น สามารถจำแนกได้ครอบคลุมสิทธิ 5 ประเภท ได้แก่⁵

2.1 สิทธิพลเมือง ได้แก่ สิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพและความมั่นคงในชีวิต ไม่ถูกทรมาน ไม่ถูกทำร้ายหรือฆ่า สิทธิในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ สิทธิในความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย สิทธิที่จะได้รับการปกป้องจากการจับกุมหรือคุมขังโดยมิชอบ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีในศาลอย่างยุติธรรมโดยผู้พิพากษาที่มีอิสระ สิทธิในการได้รับสัญชาติ เสรีภาพของศาสนิกชนในการเชื่อถือและปฏิบัติตามความเชื่อถือ

2.2 สิทธิทางการเมือง ได้แก่ สิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เสรีภาพในการแสดงความ

⁴ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม 2555. แนวทางการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ไปสู่การปฏิบัติในระดับจังหวัด. ม.ป.ท. อ้างถึงใน บทวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ และเชื่อมโยงเพื่อวางทิศทางแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2557-2561) หน้า 1.

⁵ เพิ่งอ้าง. หน้า 2.

คิดเห็นและการแสดงออกสิทธิการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ เสรีภาพในการรวมกลุ่ม สิทธิในการเลือกตั้งอย่างเสรี

2.3 สิทธิทางเศรษฐกิจ ได้แก่ สิทธิในการมีงานทำ ได้เลือกงานอย่างอิสระและได้รับค่าจ้างอย่างเป็นธรรม สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน การได้รับมาตรฐานการครองชีพอย่างพอเพียง

2.4 สิทธิทางสังคม ได้แก่ สิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิในการได้รับหลักประกันด้านสุขภาพแม่และเด็กต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ ได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างเต็มที่ ที่ได้รับความมั่นคงทางสังคมมีเสรีภาพในการเลือกคู่ครองและสร้างครอบครัว

2.5 สิทธิทางวัฒนธรรม ได้แก่ การมีเสรีภาพในการใช้ภาษาหรือสื่อความหมายในภาษาท้องถิ่นตนมีเสรีภาพในการแต่งกายตามวัฒนธรรม การปฏิบัติกิจตามวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของตน การปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา การพักผ่อนหย่อนใจด้านการแสดงศิลปะ วัฒนธรรม บันเทิงได้โดยไม่มีใครมาบังคับดั่งนั้นกล่าวได้ว่า “สิทธิตามกฎหมาย” ทุกอย่างไม่ใช่เรื่องสิทธิมนุษยชน มีสิทธิบางอย่างเท่านั้นถือเป็นสิทธิมนุษยชน เพราะเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด ไม่สามารถโอนไปให้คนอื่น หรือไม่มีใครมาพรากไปจากมนุษย์แต่ละคนได้ และสิทธิที่เป็นสิทธิมนุษยชนนั้นถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติระหว่างมนุษย์ เช่น การฆ่าหรือทำร้ายกัน แม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติว่า การทำร้าย หรือการฆ่าเป็นความผิด คนทุกคนก็รู้อยู่แก่ใจว่าเป็นความผิด แต่การที่คนในชาติไม่ได้รับ “อาหาร” ที่เพียงพอแก่การยังชีพไม่ถือว่ามีใครทำผิดกฎหมาย แต่เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่ง ที่รัฐบาลมีหน้าที่ต้องจัดการให้คนในชาติได้รับอาหารอย่างพอเพียงแก่การมีชีวิตอยู่รอด

3. หลักการของสิทธิมนุษยชน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน นอกจากระบุขอบเขตของสิทธิมนุษยชนว่าครอบคลุมสิทธิอะไรแล้ว ตัวปฏิญญาฯ เองยังได้นำเสนอหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนไว้ด้วย หลักการนี้ถือเป็นสาระ สำคัญที่ใช้อ้างอิงความเป็นสากลของสิทธิมนุษยชน และใช้เป็นเครื่องมือชี้วัดว่าสังคมใดมีการเคารพและปฏิบัติตามหลักการสิทธิมนุษยชนหรือไม่ สำหรับหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชน ประกอบด้วย⁶

3.1 เป็นสิทธิธรรมชาติติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด (Natural Rights) หมายความว่า มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีประจำตัวตั้งแต่เกิดมาเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) นี้ไม่มีใครมอบให้ เป็นสิ่งที่ธรรมชาติได้กำหนดขึ้นในมนุษย์ทุกคน

ความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หมายถึง

- (1) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ คุณค่าของคนในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์
- (2) การให้คุณค่าของมนุษย์ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

⁶ UNDP, Indicators for Human Right Based Approaches to Development in UNDP Programming A Users' Guide (March 2006)

(2.1) คุณค่าที่ถูกระบุขึ้นโดยสังคม เป็นการให้คุณค่าของมนุษย์ในฐานะการดำรงตำแหน่งทางสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับการมีอำนาจหรือการยึดครองทรัพยากรของสังคม

(2.2) คุณค่าที่ถูกระบุขึ้นโดยธรรมชาติ เป็นการให้คุณค่าของมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ซึ่งมีความเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งแยก

(3) การกำหนดคุณค่าที่แตกต่างกันนำมาซึ่งการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ผู้คนในสังคมโดยทั่วไปมักให้คุณค่าทางสังคม เช่น ฐานะตำแหน่งหรือเงินตรา มากกว่า ซึ่งการให้คุณค่าแบบนี้นำมาซึ่งการเลือกปฏิบัติ จึงต้องปรับวิธีคิดและเน้นให้มีการปฏิบัติ โดยการให้คุณค่าของความเป็นคนในฐานะความเป็นมนุษย์ ไม่ใช่ให้คุณค่าคนตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

3.2 สิทธิมนุษยชนเป็นสากลและไม่สามารถถ่ายโอนกันได้ (Universality & Inalienability) หมายความว่า สิทธิมนุษยชนนั้นเป็นของคนทุกคน ไม่มีพรมแดน คนทุกคนมีสิทธิมนุษยชนต่างๆ ดังที่กล่าวมานี้เช่นเดียวกัน เพราะโดยหลักการแล้วถือว่าเป็นคนไม่ว่าอยู่ที่ไหนในโลก ไม่ว่ามีเชื้อชาติ สัญชาติ เหล่ากำเนิดใดก็ตาม ย่อมมีสิทธิมนุษยชนประจำตัวทุกคนไป จึงเรียกได้ว่าสิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนไม่ว่าคนๆ นั้น จะยากจนหรือร่ำรวย เป็นคนพิการ เป็นเด็ก เป็นผู้หญิง

ที่กล่าวว่าสิทธิมนุษยชนไม่สามารถถ่ายโอนให้กันได้หมายความว่าในเมื่อสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์ มนุษย์แต่ละคนย่อมไม่สามารถมอบอำนาจหรือสิทธิมนุษยชนของตนให้แก่ผู้ใดได้ ไม่มีการครอบครองสิทธิแทนกัน แตกต่างจากการครอบครองที่ดินหรือทรัพย์สิน เพราะสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่ธรรมชาติกำหนดขึ้น เป็นหลักการที่ทุกคนต้องปฏิบัติ แต่หากจะถามว่าในเมื่อสิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนเช่นนี้แล้ว สามารถมีสิทธิมนุษยชนเฉพาะกลุ่มได้หรือไม่ ในทางสากลได้มีการจัดหมวดหมู่และกลุ่มของสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของกลุ่มเฉพาะและสิทธิตามประเด็นปัญหา เช่น สิทธิสตรี สิทธิเด็ก สิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิผู้ติดเชื้อ HIV/เอดส์ สิทธิของผู้ลี้ภัย เป็นต้น

3.3 สิทธิมนุษยชนไม่สามารถแยกเป็นส่วนๆ ว่าสิทธิใดมีความสำคัญกว่าอีกสิทธิใด กล่าวคือ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ไม่สามารถแบ่งแยกว่ามีความสำคัญกว่าสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิทธิทั้งสองประการนี้ต่างมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ดังนั้นรัฐบาลใดจะมาอ้างว่าต้องพัฒนาประเทศให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ หรือต้องแก้ปัญหาปากท้องก่อน แล้วจึงค่อยให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ย่อมขัดต่อหลักการนี้

3.4 ความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and Non-Discrimination) การเลือกปฏิบัติเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานในทุกสังคม และถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เพราะเหตุว่าในฐานะที่เราเกิดมาเป็นคน ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นคนจน คนรวย คนพิการ เด็ก หรือผู้สูงอายุคนป่วยหรือมีสุขภาพดี ความเสมอภาคไม่ใช่การได้รับเท่ากัน เช่น การที่นักเรียนทุกคนที่ทำผิดระเบียบจะต้องถูกเขียน 3 ที เท่าๆ กัน อย่างไรก็ตามไม่ถือว่าเป็นความเสมอภาค

ความเสมอภาค คือ การที่ทุกคนควรได้รับจากส่วนที่ควรได้ ในฐานะเป็นคน เช่น การแจกของอุปโภคบริโภค น้ำท่วม ทุกคนจะได้รับของแจกชิ้นพื้นฐาน เช่น ได้รับข้าวสาร

อาหารแห้ง ยาป้องกันเหาเปื่อย แต่หากมีครอบครัวหนึ่งมีคนป่วยที่ต้องการยาเป็นพิเศษ หรือบางครอบครัวมีเด็กอ่อน ต้องได้รับนมผงเพิ่มสำหรับเด็ก ทางราชการสามารถเพิ่มยา และนมผงให้แก่ครอบครัวเหล่านั้น นี่คือการความเสมอภาคที่ได้รับเพราะทุกคนในครอบครัวได้รับแจกสิ่งจำเป็นเพื่อการยังชีพแล้วหลักความเสมอภาค คือ ต้องมีการเปรียบเทียบกับของ 2 สิ่ง หรือ 2 เรื่อง และดูว่าอะไรคือสาระสำคัญของเรื่องนั้น หากสาระสำคัญของประเด็นได้รับการพิจารณาแล้ว ถือว่ามีความเสมอภาคกัน เช่นการที่รัฐจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลไม่เท่ากัน คนที่มีรายได้มากก็เสียภาษีมาก คนที่มีรายได้น้อยก็เสียภาษีน้อยคนที่มีรายได้ไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดก็ไม่ต้องเสียภาษี แต่การมีรายได้มากหรือน้อยเป็นสาระสำคัญของการเก็บภาษี ซึ่งเป็นธรรมสำหรับประชาชนการเลือกปฏิบัตินั้น เป็นเหตุให้เกิดความไม่เสมอภาค เช่น การรักษาพยาบาล หรือการเข้าถึงบริการสาธารณะของรัฐเป็นไปไม่ทั่วถึง และไม่เท่าเทียมกัน เพราะมีความแตกต่างของบุคคลในเรื่องเชื้อชาติ เช่น หากมีแรงงานข้ามชาติชาวกัมพูชา หรือพม่ามารักษา เจ้าหน้าที่มักไม่ยอมให้บริการที่ดี หรือไม่ยอมรับรักษาผู้มีเชื้อเอชไอวี หรือผู้ป่วยเอดส์ เป็นต้น

หลักการเรื่องความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติในสังคมไทยนั้น ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 30 ที่ว่า การเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ไม่อาจกระทำได้ ซึ่งมาตรา 30 ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีข้อความใกล้เคียงกับบทบัญญัติของมาตราเดียวกันตามรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2540

3.5 การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิ (Participation & Inclusion) หมายความว่าประชาชนแต่ละคนและกลุ่มของประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

3.6 ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & the Rule of Law) หมายถึง รัฐและองค์กรที่มีหน้าที่ในการก่อให้เกิดสิทธิมนุษยชน ต้องมีหน้าที่ตอบคำถามให้ได้ว่าสิทธิมนุษยชนได้รับการปฏิบัติให้เกิดผลจริงในประเทศของตน ส่วนสิทธิโดยังไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการสากลก็ต้องอธิบายต่อสังคมได้ว่ามีขั้นตอนดำเนินการอย่างไร โดยเฉพาะรัฐต้องมีมาตรการปกครองประเทศโดยใช้หลักนิติธรรมหรือปกครองโดยอาศัยหลักการที่ใช้กฎหมายอย่างเที่ยงธรรม ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่ายมีกระบวนการไม่ซับซ้อนเป็นไปตามหลักกฎหมาย และมีความเท่าเทียมกันเมื่ออยู่ต่อหน้ากฎหมาย ไม่มีใครอยู่เหนือกฎหมายได้

สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย กับกลไกของรัฐธรรมนูญ

กระบวนการยุติธรรม (สิทธิมนุษยชน) ทางการเมืองการปกครอง

ในช่วงปี พ.ศ. 2552 – 2554 สถานการณ์ด้านความมั่นคง เหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยที่มีความขัดแย้งทางการเมือง พบว่ามีการกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเภทละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกายสูงสุด รองลงมาเป็น

การกระทำการละเมิดสิทธิในกระบวนการยุติธรรม⁷ รัฐบาลมีการใช้มาตรการค่อนข้างแข็งแกร่ง โดยรัฐบาลได้นำกฎหมายสามฉบับ มาใช้ ได้แก่ กฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 โดยกฎหมายทั้งสามฉบับถูกมองว่าส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนของคนในประเทศ โดยเฉพาะสถานการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งองค์กรต่างๆ มีมุมมองที่สอดคล้องกันในประเด็นกฎหมายทั้งสามฉบับ อีกทั้งสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยมีความขัดแย้งนำไปสู่การแบ่งขั้วทางการเมืองที่รุนแรงระหว่างฝ่ายพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ โดยสถานการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

สถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองนับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา สถานการณ์ทางการเมืองที่สะท้อนให้เห็นถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนในการชุมนุมทางการเมืองที่มีผู้เข้าร่วมชุมนุมเป็นจำนวนมากหลายครั้ง โดยในปี 2551 กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) ได้ชุมนุมอย่างยืดเยื้อเป็นเวลา 193 วัน มีการต่อต้านรัฐบาลพร้อมทั้งมีการยึดสนามบินดอนเมืองและสนามบินสุวรรณภูมิ ตลอดจนการปิดล้อมรัฐสภา จนทำให้มีการสลายการชุมนุมและมีผู้เสียชีวิต 2 คน และบาดเจ็บจำนวน 134 คน หลังจากนั้นมีการชุมนุมของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ (นปก.) ซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ระหว่างวันที่ 8-14 เมษายน 2552 เพื่อต่อต้านรัฐบาลในยุคนั้นเช่นกัน ทำให้รัฐบาลร่วมกับที่ประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน หรือเวทีอาเซียนซัมมิท ที่โรงแรมรอยัล คลิฟ บีช รีสอร์ท เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ต้องประกาศเลื่อนการประชุมออกไป และมีการชุมนุมในหลายๆ ที่จนทำให้ต้องมีการสลายการชุมนุมทำให้มีผู้เสียชีวิตอย่างน้อย 91 คน และบาดเจ็บอีกอย่างน้อย 2,000 คน ซึ่งทั้งสองเหตุการณ์การชุมนุมได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ภาพลักษณ์ และเกียรติภูมิของประเทศไทย รวมทั้งด้านการท่องเที่ยว และเกิดเป็นปมประเด็นความขัดแย้งเรื่อยมา ส่งผลให้รัฐบาลทั้ง 2 ยุคสมัยต้องประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน เพื่อบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในบางประการ ที่ต้องกระทำเท่าที่จำเป็นและไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ และแม้จะกระทำได้ตามมาตรฐานระหว่างประเทศ แต่องค์กรสิทธิมนุษยชนก็ยังมีข้อกังวลเกี่ยวกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่มีการปฏิบัติต่ำกว่ามาตรฐานโดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์การชุมนุม มีการติดตามควบคุมผู้ต้องสงสัยด้วยเหตุทางการเมือง และนำไปสู่การจับกุมหรือมีการตั้งข้อกล่าวหาในคดีอาญาที่ร้ายแรง ซึ่งได้มีการประสานงานกับฝ่ายต่างๆ รวมทั้งหน่วยงานของรัฐเพื่อให้ผู้ชุมนุมที่ถูกจับกุมสามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆ ตามกฎหมาย โดยเฉพาะสิทธิที่จะได้รับการประกันตัวระหว่างการดำเนินคดี และเรียกร้องให้ทุกฝ่ายยึดถือปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและหลักการสิทธิ

⁷ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2555). รายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยและรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี 2553-2554. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

มนุษย์ชน ไม่ให้ใช้ความรุนแรงใดๆ⁸ การใช้กฎหมายพิเศษยังได้จำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐยังได้ใช้ประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 ควบคุมการเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อสิ่งพิมพ์ รวมทั้งการปิดเว็บไซต์และสถานีวิทยุชุมชน ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคง มีการจับกุมดำเนินคดีหลายกรณีโดยไม่เปิดเผยรายละเอียด การควบคุมการเสนอข้อมูลข่าวสาร โดยอยู่ในดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ บังคับใช้กฎหมาย ทำให้เกิดบรรยากาศที่ไม่เอื้อต่อการเสนอความคิดเห็น เช่น สื่อมีการควบคุมตัวเอง ในการนำเสนอข่าวหรือมีการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือดำเนินการกับผู้มีความเห็นทางการเมืองที่แตกต่าง เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ จึงมีการริเริ่มตรากฎหมายที่วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการชุมนุมที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะเป็เครื่องมือที่จะสร้างดุลยภาพระหว่างการประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในการรวมตัวและแสดงความคิดเห็น กับการใช้อำนาจของรัฐเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยรวมและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 บัญญัติไว้ในมาตรา 4 ว่า "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง" มาตรา 26 ถึง 69 ได้บรรยายขอบเขตของสิทธิเฉพาะในบางด้าน เช่น ความยุติธรรมทางอาญา การศึกษา การไม่เลือกปฏิบัติ ศาสนา และเสรีภาพในการแสดงออก สิทธิในการรวมกันเป็นชุมชนและมีส่วนร่วมในการร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อันเป็นประโยชน์ของประชาชนโดยรวม

รัฐธรรมนูญได้สร้างกลไกในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันมิให้การดำเนินงานขององค์กรของรัฐหรือการปฏิบัติงานของฝ่ายปกครองไปกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญโดยผ่านกระบวนการศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทางอ้อม กับอีกหนึ่งช่องทางที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้มีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน คือ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ข้อจำกัดของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยองค์กรที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ⁹

แม้ในปัจจุบันเราจะมีองค์กรจำนวนหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่ต่างก็มีข้อจำกัดในตัวของตัวเองที่ทำให้ไม่สามารถให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างเต็มที่ข้อจำกัดเหล่านั้นสามารถแยกพิจารณาตามรายองค์กรได้ดังต่อไปนี้

⁸ ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, นิตยา สำเร็จผล และสัญญา เนียมประดิษฐ์. 2555. และ การประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (ช่วงครึ่งแผน) ประจำปี พ.ศ. 2552-2554. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

⁹ การให้สิทธิประชาชนฟ้องศาลรัฐธรรมนูญกรณีละเมิดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (ตอนที่ 8) โดย ศ.ดร.นันทวัฒน์ บรมานันท์ จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=776>

ศาลรัฐธรรมนูญ ข้อจำกัดของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยศาลรัฐธรรมนูญมีอยู่สองประการด้วยกัน คือ

ข้อจำกัดด้านขอบอำนาจ รัฐธรรมนูญได้ “ออกแบบ” ศาลรัฐธรรมนูญมาให้เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมายก่อนที่จะประกาศใช้บังคับ และตรวจพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับไปแล้ว ดังนั้น บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจึงมีอยู่เฉพาะในการตรวจพิจารณากฎหมายหรือร่างกฎหมายไม่ให้ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้เท่านั้น ศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถดำเนินการอื่นใดนอกขอบอำนาจของตนเองได้ แม้จะเป็นการดำเนินการเพื่อปกป้อง คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็ตาม

ข้อจำกัดในด้านวิธีการตรวจสอบ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดให้บุคคลจำนวนหนึ่งเป็นผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมายหรือกฎหมาย บุคคลเหล่านั้น ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาตามจำนวนที่รัฐธรรมนูญกำหนดและนายกรัฐมนตรีสำหรับการตรวจพิจารณาร่างกฎหมาย ศาลและผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาสำหรับการตรวจพิจารณากฎหมายที่ประกาศใช้บังคับไปแล้ว ส่วนกรณีอื่น ๆ ที่มีผลเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนทางอ้อม เป็นการตรวจพิจารณาการมีปัญหากับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญตามมาตรา 266 แห่งรัฐธรรมนูญ หรือการตรวจพิจารณาเกี่ยวกับความชอบด้วยหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ของมติหรือข้อบังคับของพรรคการเมืองตามมาตรา 63 และมาตรา 47 แห่งรัฐธรรมนูญ ก็เป็นหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าวคือองค์กรนั้นเอง ประธานรัฐสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่จะเป็นผู้เสนอเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

จึงอาจกล่าวได้ว่า ข้อจำกัดของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยศาลรัฐธรรมนูญนั้นจำกัดอยู่เฉพาะในกรณีที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เท่านั้น และต้องทำโดยผ่านองค์กรต่าง ๆ ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เช่นกันซึ่งตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนั้นประชาชนไม่มีสิทธิร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยปัญหาได้โดยตรง

ศาลยุติธรรม รัฐธรรมนูญได้จำกัด “ขอบอำนาจ” ของศาลยุติธรรมลงไปน้อยกว่าเดิม เนื่องจากได้จัดตั้งศาลปกครองขึ้นมาเพื่อพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาททางปกครอง

ข้อจำกัดด้านขอบอำนาจ แม้มาตรา 271 แห่งรัฐธรรมนูญจะจำกัดขอบอำนาจของศาลยุติธรรมให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่นก็ตาม แต่รัฐธรรมนูญก็มีบทบัญญัติมาตราอื่น ให้อำนาจศาลยุติธรรมไว้เป็นการเฉพาะ บทบัญญัติเหล่านั้นมีผลเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยตรงในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนยุติธรรมทางอาญาตามมาตรา 236 ถึงมาตรา 247 เช่น การจับและคุมขังบุคคล การค้น การขอประกัน เป็นต้น ดังนั้น ศาลยุติธรรมจึงมีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากกระบวนยุติธรรมทางอาญาในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินกระบวนยุติธรรมทางอาญาโดยขัดต่อรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ไม่เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและเป็นการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยศาลยุติธรรมจะเป็นผู้พิจารณาว่าการดำเนินการ ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนยุติธรรมทางอาญานั้น เป็นไปโดยชอบด้วย

รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายหรือไม่ ส่วนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในด้านอื่นๆ นั้น ศาลยุติธรรมก็ถูกจำกัดขอบอำนาจไว้ในมาตรา 271 แห่งรัฐธรรมนูญ คือ ศาลยุติธรรมจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ฟังปวงที่ไม่ได้อยู่ในเขตอำนาจของศาลอื่น

ส่วนกรณีอื่นที่เป็นอำนาจของศาลยุติธรรม คือ กรณีเกิดปัญหาตามมาตรา 264 แห่งรัฐธรรมนูญ คือ กรณีที่ศาลจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับคดีและเกิดปัญหาว่ากฎหมายนั้นอาจขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ก็สามารถขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายนั้นได้ ก็มีข้อจำกัดอำนาจของศาลอยู่ที่ว่าจะต้องเป็นกฎหมายที่ศาลจะนำมาใช้บังคับกับการพิจารณาคดีนั้นเท่านั้นศาลรัฐธรรมนูญจึงจะพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายนั้นได้

ข้อจำกัดในด้านวิธีการตรวจสอบ ศาลยุติธรรมจะสามารถคุ้มครองและป้องกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ก็ต่อเมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นและเป็นคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลหรือเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจของศาลเท่านั้น โดยมีการวางกฎเกณฑ์ไว้อย่างเคร่งครัดว่าเฉพาะผู้เสียหายเท่านั้นที่จะฟ้องคดีได้ ดังนั้น จึงเป็นข้อจำกัดในการดำเนินการตรวจสอบการกระทำทั้งหลายที่มีผลไปกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่จะต้อง “รอ” ให้เกิดปัญหาขึ้นก่อนแล้วค่อยนำปัญหาดังกล่าวไปสู่การพิจารณาของศาล

จึงอาจกล่าวได้ว่า ข้อจำกัดของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยศาลยุติธรรมนั้นจำกัดอยู่เฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้และการพิจารณาคดีโดยมีปัญหว่ากฎหมายที่ศาลจะนำมาใช้ในการพิจารณาคดีนั้นชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่เท่านั้น ซึ่งทั้งสองกรณีจะต้องเกิดเป็นคดีหรือเกิดเป็นข้อพิพาทขึ้นก่อนศาลยุติธรรมจึงจะสามารถใช้อำนาจดังกล่าวเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้

บทสรุป

ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองของไทยที่มีผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลากว่า 10 ปี แม้จะมีผลเสียทั้งต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินมากมายพอประมาณแล้ว ก็ยังไม่มีทีท่าว่าจะจบลงอย่างถาวรได้อย่างเป็นรูปธรรม ในอดีตและจนถึงปัจจุบันประเทศไทยมีกลไกของกฎหมายที่มีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนทั้งที่เป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติในการควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติของฝ่ายบริหาร เช่น การตั้งกระทู้ถามในสภา การพิจารณาสอบสวนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน การเปิดอภิปรายทั่วไปไม่ไว้วางใจ เป็นต้น อำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหาร เช่น การใช้อำนาจการตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐให้เป็นไปตามกฎหมาย และอำนาจหน้าที่ของฝ่ายตุลาการ ซึ่งมีหน้าที่ในการวินิจฉัยการกระทำต่าง ๆ ว่าชอบด้วยกฎหมายหรือไม่อย่างไร กลไกของฝ่ายตุลาการ มีทั้งศาลจังหวัด ศาลแขวง ศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งแต่ละศาลจะมีอำนาจตามที่กฎหมายกำหนด

รัฐธรรมนูญได้วางกลไกในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้โดยกำหนดให้องค์กรศาลและองค์กรอิสระเข้ามามีบทบาท ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม และศาลปกครอง นั้นต่างก็ไม่สามารถเข้ามามีบทบาทอย่างเต็มที่ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ ทั้งนี้ เนื่องจากรัฐธรรมนูญมิได้มีบทบัญญัติให้อำนาจหน้าที่ดังกล่าวแก่องค์กรศาลทั้งสาม คงให้อำนาจหน้าที่บางประการ กล่าวคือ ศาลรัฐธรรมนูญมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบร่างกฎหมายและกฎหมายมิให้มีบทบัญญัติใดไปกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ ศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ให้มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในเรื่องดังกล่าวเป็นพิเศษ ส่วนศาลปกครองก็มีบทบาทสำคัญในการควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายปกครองที่อาจไปกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ได้

สำหรับองค์กรอิสระสององค์กร คือ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แม้จะมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์เพราะรัฐธรรมนูญมิได้มอบอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดให้แก่องค์กรทั้งสอง จึงทำให้การดำเนินงานขององค์กรทั้งสองเป็นไปอย่างที่ควร

การจะให้ศาลรัฐธรรมนูญเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยตรงในปัจจุบัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้กำหนดบทบาทขององค์กรที่มีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้เป็น 2 ประเภท คือ องค์กรศาล และองค์กรอิสระ โดยองค์กรทั้งสองประเภทต่างก็มีจุดเด่นและจุดด้อยในตัวเอง ศาลรัฐธรรมนูญแม้จะไม่มีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยตรง แต่ในส่วนอำนาจหน้าที่ในการตรวจพิจารณา ร่างกฎหมายและตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายก็ทำให้ศาลรัฐธรรมนูญเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและมีบทบาทในฐานะเป็นองค์กรหนึ่งที่ทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ หากศาลรัฐธรรมนูญสามารถเข้ามามีบทบาทโดยตรงได้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก็จะเป็นส่วนสำคัญของระบบการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มากยิ่งขึ้น

จุดอ่อนขององค์กรที่มีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน องค์กรศาลต่างก็มี “จุดอ่อน” ในตัวของตัวเองที่ทำให้ไม่สามารถคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้อย่างเต็มที่ กล่าวคือ ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ “โดยตรง” ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเนื่องจากบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญนั้นจะเน้นหนักไปทางด้าน การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมายและกฎหมาย กับการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ในขณะที่ศาลยุติธรรมและศาลปกครองต่างก็มีขอบอำนาจของตนเองที่จำกัดและไม่สามารถคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้หากไม่เป็นประเด็นหรือคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาล ส่วนองค์กรอิสระสององค์กร คือ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาตินั้น แม้จะมีหน้าที่โดยตรงในการปกป้องและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่องค์กรทั้งสองก็ไม่มีอำนาจใด ๆ ทั้งสิ้นเพราะ รัฐธรรมนูญให้องค์กรทั้งสองมีหน้าที่แต่เพียงตรวจสอบ แต่ไม่สามารถวินิจฉัยชี้ขาดได้ ด้วยเหตุทั้งหลายที่กล่าวมานี้เอง ทำให้องค์กรทั้งสองประเภทที่มีอยู่ไม่สามารถดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้อย่างสมบูรณ์

ที่กล่าวมาข้างต้นองค์กรที่เหมาะสมที่สุดที่จะเข้ามาทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้จึงควรเป็นองค์กรในรูปแบบของศาลที่จะสามารถวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของฝ่ายปกครองหรือจากคำพิพากษาคำวินิจฉัยของศาลที่มีขึ้นโดยใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ระเบียบต่าง ๆ ที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งองค์กรในรูปแบบศาลที่จะสามารถดำเนินการดังกล่าวได้ในปัจจุบัน มีอยู่เพียงองค์กรเดียวคือศาลรัฐธรรมนูญ ดังนั้นการให้ศาลรัฐธรรมนูญเข้ามามีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยมีเหตุผลว่าศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรสูงสุดที่ทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญจึงควรเข้ามามีบทบาทในเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ด้วย

บรรณานุกรม

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม 2555. แนวทางการขับเคลื่อนแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ไปสู่การปฏิบัติในระดับจังหวัด. ม.ป.ท.อ้างถึงในบทวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์และเชื่อมโยงเพื่อวางทิศทางแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2557-2561)

กุลพล พลวัน. พัฒนาการสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๓๘.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. 2555. รายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยและรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี 2553-2554. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, นิตยา สำเร็จผล และสัญญา เนียมประดิษฐ์. 2555. และ การประเมินผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานตามแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (ช่วงครึ่งแผน) ประจำปี พ.ศ. 2552-2554. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

UNDP, Indicators for Human Right Based Approaches to Development in UNDP Programming A Users' Guide March 2006)

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

<http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=776> เรื่อง การให้สิทธิประชาชนฟ้องศาลรัฐธรรมนูญกรณีละเมิดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (ตอนที่ 8) โดย ศ.ดร.นันทวัฒน์ บรมานันท์

<http://www.hrw.org/de/node/113209> เรื่อง ประเทศไทย :ความท้าทายด้านสิทธิมนุษยชนยังไม่ได้รับการแก้ไข

<http://www.un.org/en/documents/udhr/> เรื่อง United Nation Organization. 2012. The Universal Declaration of Human Rights. Retrieved on 5 June, 2012 from